

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 27 (66). 2014. № 3. С. 194-203.

УДК 343.13

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ДО УЧАСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Моїсєєв О. М.

*Донецький національний університет,
м. Донецьк, Україна*

Розглянуто проблематику проведення експертизи за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. Проаналізовано зміст поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. Розглянуто позиції науковців щодо ролі й місця судової експертизи в змагальному процесі. Конкретизовано наукове визначення спеціальних знань. Сформульовано практичні проблеми залучення судового експерта до участі в кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, судова експертиза, залучення експерта.

Судова експертиза має пріоритетну роль у застосуванні досягнень науки й техніки в кримінальному процесі, підвищенні культури процесуальної діяльності правоохоронних органів. Специфіка експертизи як правового явища полягає в отриманні процесуального документа, що відображає результати дослідження, – висновку експерта; в особливостях правового статусу учасників цієї дії; у складності оцінки висновку експерта як доказу [1, с. 3]. За допомогою експертизи, що проводиться на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва й ремесла, встановлюються фактичні дані, які мають доказове значення. Отже, розуміння характеру спеціальних знань, їхнього обсягу, структури вважаємо важливим як у теоретичному, так і практичному сенсі, а також для визначення предмета певної експертизи, об'єктів дослідження тощо. Утім проблемним залишається зміст поняття спеціальних знань як критерію розв'язання питання щодо залучення до участі у фіксації доказів спеціаліста або необхідності залучення експерта для проведення експертизи [2, с. 102].

Аспекти застосування спеціальних знань досліджено в роботах відомих учених-криміналістів: Т. В. Авер'янової, Л. Ю. Ароцкера, Р. С. Белкіна, Л. М. Головченко, В. Г. Гончаренка, О. О. Ейсмана, О. О. Зайцевої, Є. І. Зуєва, Л. М. Ісаєвої, Н. І. Клименко, Ю. Г. Корухова, В. О. Коновалової, М. В. Костицького, В. К. Лисиченка, В. М. Махова, Н. П. Майліс, О. Р. Росинської, М. Я. Сегая, Е. Б. Сімакової-Єфремян, З. М. Соколовського, В. Ю. Шепітька, В. М. Шерстюк, О. Р. Шляхова та інших. Однак попри позитивну роль цих робіт проблема не досліджена в теоретичному, тим паче практичному, плані. Так, за нашими спостереженнями, працівники правоохоронних органів нерідко стикаються з труднощами під час залучення спеціалістів та експертів.

Метою статті вважаємо уточнення поняття спеціальних знань, а також конкретизацію теоретико-практичних проблем залучення судового експерта до участі в кримінальному провадженні.

У розкритті сутності спеціальних знань виявляються різні термінологічні відтінки цього юридичного явища. Зазвичай автори відзначають та акцентують на тих чи інших особливостях спеціальних знань залежно від цілей та напряму наукових досліджень. Але такий підхід призводить до однобічності визначень, не сприяючи точному й правильному з'ясуванню значення та суттєвих ознак спеціальних знань у кримінальному процесі [3, с. 8].

Одним із перших визначення поняття спеціальних знань сформулював О. О. Ейсман. Згідно з його позицією спеціальні знання – це «...знання не загальнодоступні, не загальновідомі, що не мають масового поширення, якими володіє обмежене коло фахівців» [4, с. 91]. У наведеному визначенні як провідну виокремлено таку ознаку спеціальних знань: вони не є загальнодоступними та загальновідомими. Особи, які мають такі знання, отримали спеціальну освіту, професійну підготовку, набули досвіду роботи у відповідній сфері.

За сучасними уявленнями, спеціальні знання, отримані особою в процесі навчання й практики, є професійними. М. В. Салтевський вважав, що для слідчого професійними є всі юридичні знання, також і в галузі криміналістики. Спеціальними дослідник називав лише ті, що різняться від здобутих у процесі професійної підготовки. Наприклад, знання інженера в царині електротехніки для слідчого є спеціальними [5, с. 134]. Спеціальні знання В. Ю. Шепітько визначає як систему наукових даних (відомостей) або навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному рівню [6, с. 11]. В. М. Махов відносить до таких знання, властиві різним видам професійної діяльності, за винятком тих, що є професійними для слідчого й судді та використовуються в ході розслідування й розгляду кримінальних справ у суді з метою сприяння встановленню істини в справі у випадках і порядку, визначених кримінально-процесуальним законодавством [7, с. 46]. У кримінальному судочинстві спеціальні знання В. Г. Гончаренко характеризує як знання й навички, отримані в результаті фахової освіти та/або практичної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, використовувані визначеними законом учасниками процесу в межах наданих кожному з них повноважень для розв'язання за певною процедурою процесуальних завдань [8, с. 24]. Спеціальні знання Л. В. Лазарева визначає як знання з різних галузей науки (права, техніки, мистецтва та ремесла), отримані в межах професійної освіти, що містять знання теорії, навички та вміння. Їх застосовують учасники цивільного, арбітражного, адміністративного та кримінального судочинства з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в конкретній справі, у порядку, передбаченому відповідним процесуальним законодавством [9, с. 22]. У широкому сенсі спеціальними знаннями в кримінальному провадженні Р. Л. Степанюк вважає будь-які професійні знання, необхідні для розв'язання питань, що постають під час здійснення досудового розслідування та судового провадження. Ми підтримуємо думку науковця стосовно того, що вирішальне значення для з'ясування сутності спеціальних знань у кримінальному провадженні має не тільки їхній обсяг, а й суб'єкт, що їх застосовує. Отже, за суб'єктом ці знання дослідник поділяє на три різновиди: а) професійні знання осіб, котрі здійснюють кримінальне провадження; б) фахові знання підозрюваних, обвинувачених, професійних захисників; в) професійні знання осіб, яких залучають сторони процесу й суд до розв'язання завдань кримінального провадження [10, с. 42].

Спеціальні знання, застосовувані в кримінальному судочинстві, характеризуються такими ознаками: ці знання не є загальновідомими, загальнодоступними й одиничними; отримують їх у процесі теоретичної та практичної підготовки до конкретної діяльності; вони є неодноразово застосовуваними не в прямій, а в опосередкованій формі; їх залучають до процесу у встановленому законом порядку за наявності в учасників процесу потреби в такого роду знаннях; використовують у передбачених кримінальним процесуальним законом формах; їх застосування пов'язане з певним рівнем освіти та (або) підготовки чи іншим досвідом; такі знання сприяють забезпеченню винесення законного й обґрунтованого акту органів досудового розслідування й суду як органу судової влади [11, с. 8–9].

Спробу представити спеціальні знання як структурне утворення (уособлюючи їх зі спеціальними пізнаннями й не допускаючи можливості розмежування цих понять) зробила в дисертації І.І. Трапезникова. На думку дослідниці, спеціальні знання утворюють такі взаємопов'язані та взаємодіючі підсистеми, де: 1) підосною спеціальних знань постають: а) галузеві знання, б) інші знання, необхідні для використання в доказуванні з метою отримання доказів; 2) зовнішнім проявом і формою реалізації наявних у обізнаної особи галузевих та інших знань слугують спеціальні уміння, які складаються з: а) спеціальних навичок; б) операцій; в) дій; 3) умовою допустимості й індикатором повноти застосування цих знань та умінь слугує досвід такого застосування [12, с. 9–10]. Розглядаючи цю позицію, К. П. Гришина зазначає, що в наведеному трактуванні наявне поєднання інформаційного та функціонального, прикладного елементів у спеціальних знаннях, однак тлумачення поняття через «самого себе» або «знання через знання» навряд чи можна визнати коректним. Трактування ж призначення використання спеціальних знань виключно отриманням доказів істотно звужує сферу їх застосування, оскільки поза увагою залишається оперативно-розшукова діяльність та інші непроцесуальні форми застосування спеціальних знань, розроблені криміналістичною наукою [13, с. 14].

Цікавою із цього приводу є позиція О. О. Ексархопуло, який указує: визначити критерії об'єктивного розмежування спеціального та неспеціального неможливо вже тому, що те, що вчора було спеціальним, те, що професійно не опанував через новизну один слідчий, інший уже використовує цілком кваліфіковано, особистим прикладом перетворюючи знання спеціальне на загальнодоступне [14, с. 526].

Варто зауважити, що роз'яснення терміна «спеціальні знання» ані чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), ані КПК України 1960 р. не містять, що є приводом для дискусій у наукових колах.

Узагальнюючи позицію дослідників щодо змісту поняття «спеціальних знань», підсумовуємо, що найбільш розповсюдженою є точка зору, за якою спеціальними слід вважати знання, що містяться в основі тих чи інших спеціальностей та спеціалізацій. Таким чином, спеціальні знання – це професійні знання та вміння в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, необхідні для розв'язання питань, які виникають у ході досудового розслідування кримінальних проваджень та розгляду їх матеріалів у суді. Спеціальними вважають знання, що не є загальнопоширеними, загальновідомими, а лише ті, яких набули спеціалісти-професіонали в тій чи іншій галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо.

Судова експертиза є кваліфікованою формою застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві, окремим видом діяльності обізнаних осіб. Експерт є одним

із представників обізнаних осіб, чії спеціальні знання визначено як найбільш глибокі. Наразі одним із ключових напрямів вивчення проблем судової експертизи стають питання правового регулювання порядку її організації та провадження. Саме цей аспект наукової діяльності привертає до себе увагу вчених і практиків, які прагнуть підвищити ефективність правового регулювання організації та провадження судової експертизи шляхом максимально докладної правової регламентації розглядуваного процесу. За сучасних умов судова експертиза становить собою складну багатогранну діяльність, здійснювану в експертних установах відповідними висококваліфікованими фахівцями. Результативне використання можливостей судової експертизи в боротьбі зі злочинністю передбачає вирішення численних теоретико-правових проблем [15, с. 2].

У ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» вказане поняття визначено як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, яка перебуває в провадженні органів досудового розслідування чи суду [16]. У наведеній дефініції визначений взаємозв'язок обох сторін судової експертизи – гносеологічної та процесуальної. Про гносеологічну сторону йдеться в такому формулюванні: «судова експертиза – це дослідження <...> на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів». Процесуальний характер мають вказівки щодо того, що дослідження виконує судовий експерт, тобто самостійний суб'єкт процесуальної діяльності, і що воно здійснюється у зв'язку з тим, що зазначені об'єкти містять інформацію про обставини справи, яка перебуває в провадженні органів досудового розслідування чи суду, тобто результати дослідження мають доказове значення [17, с. 5]. Проте варто зауважити, що це поняття судової експертизи не є досконалим, оскільки не повністю відображає сутність судової експертизи як способу отримання доказів, зокрема в кримінальному провадженні.

Більш вдалими із цієї точки зору вбачаємо визначення судової експертизи, вміщене у Федеральному законі «Про державну судово-експертну діяльність в Російській Федерації». Відповідно до ст. 9 зазначеного закону судова експертиза – це процесуальна дія, що складається з проведення досліджень і надання висновку експертом із питань, розв'язання яких вимагає спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, поставлених перед експертом судом, суддею, органом дізнання, особою, яка провадить дізнання, слідчим, із метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в конкретній справі [18].

КПК України не містить поняття судової експертизи в кримінальному процесі, натомість ч. 1 ст. 242 визначені випадки залучення експерта до кримінального провадження. У сучасній же літературі наукового спрямування відсутній єдиний підхід щодо визначення поняття судової експертизи.

Т. В. Сахнова сформулювала поняття судової експертизи як спеціальне дослідження, призначуване ухвалою суду (судді) за наявності загальної (процесуальної) та спеціальної підстав, яке проводить обізнана особа-експерт. Зазначене дослідження має певну процесуальну форму для отримання судового доказу за справою (висновку експерта) [19, с. 47]. Проведення експертизи, на думку В. Г. Гончаренка, – це слідча дія, що полягає в дослідженні експертом за дорученням слідчого (суду) речових доказів та інших матеріалів із метою встановлення фактичних даних і обставин, що мають значення для правильного вирішення справи [20, с. 53]. Сутність судової експертизи О. Р. Россин-

ська вбачає в аналізі за завданням слідчого, дізнавача, суду експертом наданих у його розпорядження матеріальних об'єктів експертизи (речових доказів), а також різних документів із метою встановлення фактичних даних, що мають значення для правильного вирішення справи [21, с. 154].

Підсумовуючи розглянуті поняття судової експертизи, зазначимо, що важливим для визначення цього терміна є питання щодо ознак експертизи. На наш погляд, найбільш повно та змістовно питання ознак судової експертизи розглянула Н. І. Клименко. Автор зазначила, що судові експертизи відрізняються від інших і є специфічним різновидом експертиз, які мають особливий статус. Подібність до експертиз в інших сферах людської діяльності полягає в тому, що вони є дослідженнями, заснованими на застосуванні спеціальних знань. Водночас судову експертизу відрізняють від інших експертиз в інших сферах людської діяльності за певними ознаками [22, с. 64–65]: 1) підготовка матеріалів на експертизу, її призначення й проведення відбувається з дотриманням правової регламентації; 2) експертні дослідження засновані на застосуванні спеціальних знань у різних галузях науки й техніки; 3) висновок експерта має статус джерела доказів; 4) зазвичай для дослідження використовують відповідне обладнання, без якого неможливе його проведення на відповідному науковому рівні; 5) здійснюється підготовка експертних кадрів і контроль за якістю їхніх досліджень; 6) проводяться складні комплексні й комісійні експертизи; 7) наука розробляє нові методики експертних досліджень. Отже, судова експертиза – це одна з форм використання сучасних науково-технічних досягнень у кримінальному процесі, сутністю якої є об'єктивний аналіз експертом, який провадить відповідне дослідження, наданих йому об'єктів за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду з метою встановлення фактичних даних, що мають значення для з'ясування обставин у кримінальному провадженні.

Судова експертиза є одним із унікальних способів отримання цінної доказової інформації, самостійною процесуальною формою отримання нових доказів у кримінальному провадженні, а також перевірки та уточнення доказів, уже наявних у матеріалах кримінального провадження. Цей вид досліджень значно розширює пізнавальні можливості суду, надаючи змогу використовувати під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень весь арсенал сучасних можливостей науки. Розроблення теоретичних засад правового інституту судової експертизи має непересічне практичне значення в умовах сучасного змагального кримінального судочинства. На основі системного аналізу такого складного правового явища, як судова експертиза, можна сформулювати пропозиції щодо практики застосування кримінально-процесуальних норм, якими регульовано правовідносини у зв'язку з проведенням експертизи, у діяльності правоохоронних органів, розробити варіанти законодавчих новел, спрямованих на вдосконалення функціонування правового інституту судової експертизи в змагальному кримінальному процесі [1, с. 6]. Окрім зазначеного, враховуючи зміни в кримінальному процесуальному законодавстві України, відомчій нормативно-правовій базі, практиці застосування спеціальних знань у ході розслідування кримінальних правопорушень (зокрема, йдеться про залучення експертів), виникає необхідність наукового аналізу сучасних проблем та перспектив участі експертів (обізнаних осіб) у кримінальному провадженні.

Сучасна кримінально-процесуальна політика в Україні здійснюється в умовах реформування кримінально-процесуального законодавства. Її успіх залежить не лише від якості законодавства, що трансформується, а й від ефективності його застосування. За умови забезпечення законних прав та інтересів учасників кримінального судочинства пошук законодавчих засобів протистояння злочинності залишається основною стратегією реалізації кримінально-процесуальної політики. З огляду на це найважливішим результатом судової реформи в Україні має бути становлення змагальної судової системи, властивої саме для правової держави з її розвинутими суспільними інститутами захисту прав людини [23, с. 349]. Чинний КПК України докорінно змінив систему кримінального судочинства України. Не становлять винятку й підходи до використання спеціальних знань обізнаних осіб як джерела доказу, що надає сторонам кримінального провадження значно ширших можливостей щодо застосування в доказуванні інституту судової експертизи [24]. Статтею 22 КПК України закріплено, що кримінальне провадження здійснюється на засадах змагальності, а це передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення й стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України.

Засада змагальності набуває прояву в реалізації протилежних за своїм змістом функцій обвинувачення й захисту. Тому сторона обвинувачення та сторона захисту задля відстоювання своїх інтересів наділені правами, які урівноважують їхні процесуальні можливості. Рівноправність сторін під час залучення експерта в кримінальне провадження означає, що кожна з них користується однаковим обсягом процесуальних прав для здійснення своїх функцій, жодна зі сторін не має перед судом переваг у частині подання висновку експерта.

Існують різні підходи до судової змагальності. В об'єктивному сенсі це форма дослідницького процесу, що сприяє повному та об'єктивному дослідженню обставин справи. Навпаки, за утилітарного розуміння змагальності суд не розв'язує питання, яка зі сторін обрала об'єктивно істинну позицію, а лише визначає, яка з них перемагає у двобої. Експертиза як засіб застосування наукових знань сприяє об'єктивізації судового доказування. За такого трактування її ролі в доказуванні однозначною є вимога щодо активної позиції суду та представників сторін у застосуванні спеціальних знань у формі експертизи з метою встановлення об'єктивної істини. Таким чином, принцип змагальності в судовому процесі реалізується, крім того, і завдяки активній взаємодії суб'єктів кримінального провадження з експертом. Експертиза в змагальному процесі стає інструментом досягнення об'єктивної істини в справі [25, с. 142]. Зрештою, змагальність під час залучення експертів у кримінальному провадженні полягає в можливості одночасного призначення та проведення експертиз експертами, залученими протилежними сторонами провадження.

Загалом положення кримінального процесуального законодавства щодо змагальності сторін під час залучення експертів у колах науковців та практиків отримала позитивну оцінку. Утім, на нашу думку, у цьому випадку існують і негативні моменти: чинним КПК України, зокрема, не передбачено інформування стороною захисту «про-

тилежної» сторони провадження щодо залучення нею експерта та щодо змісту завдання для розв'язання експертизою.

До речі, на підставі аналізу ст. ст. 243, 244 чинного КПК України виникає підозра, що результати експертизи можуть бути приховані стороною захисту, якщо вони її не влаштовують. І це не відповідає об'єктивному характеру істини в змагальному судочинстві. Якщо висновки експертизи не ввійшли до масиву доказової інформації, спільної для всіх суб'єктів кримінального процесу, це звужує обсяг об'єктивних підстав для ухвалення судом вірного рішення. Проблеми розбіжності позицій сторін можуть підлягати розв'язанню експертизою на підставі результатів порівняльного дослідження різних альтернатив щодо предмета експертного дослідження [25, с. 145].

До того ж залучення експерта в кримінальний процес є певною формою реалізації принципу диспозитивності, сенс якого в тому, що сторони кримінального провадження отримують право ініціювати кримінальне провадження, набувають необхідного для захисту своїх законних інтересів процесуального статусу та можливість на власний розсуд розпоряджатися своїми процесуальними правами, зокрема в частині надання доказів (висновок експерта як результат його залучення в кримінальний процес). Отже, сторони кримінального провадження мають вибір щодо залучення експерта в кримінальний процес. Варто констатувати, що сторони все ж частіше обирають перший варіант [26].

Як слушно зазначив В. Г. Гончаренко, авторитет висновків експертів є непересічним, оскільки в них зосереджена провідна наукова думка й надійний досвід професіоналів. Відтак попри те, що у вітчизняному кримінальному процесі жоден із доказів не має заздалегідь визначеної сили, під час оцінки доказів суб'єктами доказування висновок експерта автоматично набуває особливого значення, отримує особливу довіру. Це явище доволі легко пояснити з позицій психології, але в теоретико-прикладному сенсі неохитність принципів під час залучення експертів повинна бути безумовною [27, с. 2].

Таким чином, ст. 242 КПК України визначені загальні підстави проведення експертизи: експертизу проводить експерт за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Зокрема, ст. 243 КПК України не лише слідчому, прокурору, а й стороні захисту надано можливість самостійно на договірних умовах залучати експертів для проведення експертиз, у тому числі й обов'язкових.

Намагання активізувати реалізацію принципу змагальності (передусім на досудовій стадії кримінального провадження) стимулювали законодавця до ухвалення норми, яка би надавала сторонам процесу формально паритетних можливостей щодо застосування спеціальних знань у формі судової експертизи. Проте, як слушно зазначив В. А. Журавель, прийняття зазначеної норми водночас зумовило появу цілої низки процесуальних та організаційних проблем [28, с. 16]. Про певні проблеми та недоліки КПК України 2012 р. щодо залучення експерта в кримінальне провадження свідчать також інші криміналісти й процесуалісти [6, с. 29–34].

У результаті аналізу положення законодавства щодо залучення експерта в кримінальний процес, а також коментарів науковців із цього питання вважаємо за доречне виокремити низку проблемних питань:

1) не визначені конкретні підстави для залучення судового експерта, а загалом обумовлена лише необхідність використання судових експертиз у кримінальному провадженні. Виняток становить передбачення КПК України випадків обов'язкового призначення судової експертизи задля розв'язання певних питань;

2) відсутня детальна регламентація порядку залучення експерта. Зокрема, не названо вид та форму процесуального документа, яким може бути призначено судову експертизу; не визначені права учасників процесу, пов'язаних із призначенням експертного дослідження слідчим самостійно або за клопотанням іншої сторони тощо;

3) наявні суперечності між загальною й спеціальною нормами КПК України. Ідеться про ст. 93 КПК України «Збирання доказів» і ст. 243 КПК України «Залучення експерта». Справа в тім, що законодавець не передбачив можливість збирання доказів стороною захисту шляхом проведення окремих слідчих (розшукових) дій. У ч. 3 ст. 93 КПК України йдеться про можливість отримання стороною захисту висновків експертів. Водночас залучення експертів для проведення експертних досліджень (ч. 2 ст. 243 КПК України), власне, є нічим іншим, як проведенням слідчої дії стороною захисту, оскільки зазначена стаття міститься в главі 20 «Слідчі (розшукові) дії». Вихід із цієї ситуації можливий шляхом змінення редакції ст. 93 КПК України або виключення ст. 243 КПК України з переліку слідчих (розшукових) дій [28, с. 16–17];

4) відсутні визначення додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз, хоча в тексті статей КПК України йдеться про можливість залучення експерта (-ів) для їх проведення тощо.

Вважаємо, що сучасне законодавство України все більше наближається до міжнародних стандартів, що передбачає в межах змін, які відбуваються в реформуванні системи судочинства, удосконалення всіх сфер законодавства, зокрема законодавчих норм, якими врегульовано питання залучення судового експерта в кримінальне провадження. Сучасне кримінальне процесуальне законодавство України спрямоване також на підвищення ролі й переоцінку значення інституту судових експертиз, без яких не може бути ефективно проведене розслідування кримінального провадження й розкрито кримінальне правопорушення. Викриття винних вимагає неухильного дотримання вимог закону про всебічну й повну перевірку всіх доказів щодо винуватості особи в скоєнні кримінального правопорушення. Відтак залучення експерта в кримінальний процес є засобом забезпечення об'єктивності, повноти й всебічності кримінального провадження.

Список літератури:

1. Зайцева Е. А. Концепция развития института судебной экспертизы в условиях состязательного уголовного судопроизводства : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Е. А. Зайцева. – М., 2008. – 52 с.
2. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики : [пособие для преподавателей, адъюнктов, соискателей и слушателей учеб. завед. МВД СССР] : в 2-х т. / Р. С. Белкин. – М. : РИО Акад. МВД СССР, 1978. – Т. 2 : Частные криминалистические теории. – 410 с.
3. Ревака В. М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В. М. Ревака. – Х., 2006. – 21 с.
4. Эйсман А. А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование) / А. А. Эйсман. – М. : Юридическая литература, 1967. – 152 с.
5. Салтевский М. В. Проблема соотношения специальных и профессиональных знаний, используемых при производстве следственных действий / М. В. Салтевский // Становление и развитие органов внутренних дел Украинской ССР. – К. : КВШ МВД СССР, 1973. – С. 134–135.

6. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні / В. Ю. Шепітько // Судова експертиза. – 2014. – № 1. – С. 11–18.
7. Махов В. Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений : [монография] / В. Н. Махов. – М. : РУДН, 2000. – 296 с.
8. Гончаренко В. Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / В. Г. Гончаренко, В. В. Курдюков, К. В. Легких // Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – № 2(9). – С. 22–34.
9. Лазарева Л. В. Специальные знания и их применение в доказывании по уголовному делу : [монография] / Л. В. Лазарева. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 224 с.
10. Степанюк Р. Л. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні / Р. Л. Степанюк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2014. – Спецвип. № 1. – С. 38–42.
11. Ломакина Е. В. Актуальные вопросы использования специальных знаний в российском уголовном судопроизводстве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Е. В. Ломакина. – Оренбург, 2006. – 29 с.
12. Трапезникова И. И. Специальные знания в уголовном процессе России (понятие, признаки, структура) : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / И. И. Трапезникова. – Челябинск, 2004. – 232 с.
13. Гришина Е. П. Сведущие лица в российском уголовном судопроизводстве: теоретические проблемы доказывания и правоприменительная практика : [монография] / Е. П. Гришина ; под ред. Н. А. Духно. – М. : Изд-во Юрид. ин-та МИИТа, 2012. – 280 с.
14. Эксархопуло А. А. Правовые основы использования специальных познаний и технических средств в расследовании уголовных дел / А. А. Эксархопуло // Проблемы раскрытия преступлений в свете современного уголовно-процессуального законодательства : материалы Всероссийск. науч.-практ. конференции, посвященной памяти И. Ф. Герасимова (г. Екатеринбург, 6–7 февраля 2003 г.). – Екатеринбург, 2003. – С. 525–527.
15. Джавадов Ф. М. Концептуальні основи розвитку судової експертизи в сучасних умовах : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Ф. М. Джавадов. – К., 2000. – 30 с.
16. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ (уред. від 19 листопада 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
17. Експертизи в судовій практиці / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 405 с.
18. О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации : Федеральный закон от 31 мая 2001 г. № 73-ФЗ (с изменениями от 25 ноября 2013 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.garant.ru/55070824>.
19. Сахнова Т. В. Судебная экспертиза / Т. В. Сахнова. – М. : Городец, 1999. – 368 с.
20. Експертизи в судовій практиці / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 405 с.
21. Россинская Е. Р. Реалии и перспективы использования специальных знаний по новому УПК / Е. Р. Россинская // Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: год правоприменения и преподавания : материалы междунар. науч.-практ. конфер. (г. Москва, 27–28 октября 2003 г.). – М. : Изд-во МГЮА, 2004. – С. 153–163.
22. Клименко Н. І. Судова експертологія : [курс лекцій] / Н. І. Клименко. – К. : Ін Юре, 2007. – 528 с.
23. Яновська О. Г. Зміст засади змагальності та правові умови її реалізації в кримінальному провадженні / О. Г. Яновська // Держава і право : зб. науков. праць. Серія «Юридичні і політичні науки». – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – Вип. 59. – С. 343–349.
24. Пилипенко Г. М. Ситуації досудового розслідування, що потребують залучення експертів (обізнаних осіб) / Г. М. Пилипенко // Наше право. – 2013. – № 11. – С. 80–86.
25. Моїсєєв О. М. Прагматична модель взаємодії сторін у змагальному процесі / О. М. Моїсєєв // Правничий часопис Донецького університету. – 2012. – № 2(28). – С. 141–146.
26. Пилипенко Г. М. Принципи залучення експерта сторонами кримінального провадження / Г. М. Пилипенко // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 9. – С. 110–114.
27. Гончаренко В. Г. Організаційні та правові проблеми судової експертизи в Україні / В. Г. Гончаренко // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 1(10). – С. 1–5.
28. Журавель В. А. Залучення експерта: процесуальні та організаційні проблеми / В. А. Журавель // Вісник Луганського державного університету ім. Е. О. Дідоренка. – 2014. – Спецвип. № 1. – С. 16–20.
29. Арешонков В. В. Загальні засади судової експертизи за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: порівняльно-правовий аналіз / В. В. Арешонков // Митна справа. – 2012. – № 6(84). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 162–168.
30. Клименко Н. І. Проблемні питання судової експертизи в Кримінальному процесуальному кодексі України / Н. І. Клименко // Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального зако-

нодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 жовт. 2012 р.) ; Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінолог. асоціація України. – Х. : ХНУВС, 2012. – С. 306–307.

31. Курдюков В. В. Деякі питання обов'язкового проведення експертизи в контексті реформування кримінального судочинства України / В. В. Курдюков // Адвокат. – 2012. – № 7(142). – С. 15–18.

32. Лозовий А. І. Проблемні питання призначення та проведення судової експертизи в проекті нового Кримінального процесуального кодексу України / А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2011. – Вип. 11. – С. 190–200.

33. Попелюшко В. О. Експертні знання в кримінальному провадженні за новим КПК України та допит експерта в суді / В. О. Попелюшко // Криміналістика і судебна експертиза : міжвідом. наук.-метод. зб. – 2013. – Вип. 58. – Ч. 2. – С. 68–74.

34. Сімакова-Єфремян Е. Б. Проблемні питання застосування нового Кримінального процесуального кодексу України під час призначення та проведення судової експертизи / Е. Б. Сімакова-Єфремян // Криміналістика і судебна експертиза : міжвідом. наук.-методич. зб. – 2013. – Вип. 58. – Ч. 2. – С. 54–59.

Моисеев А. М. Проблемы, связанные с привлечением судебного эксперта к участию в уголовном производстве / А. М. Моисеев // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2014. – Т. 27 (66). – № 3. – С. 194–203.

Рассмотрена проблематика проведения экспертизы по действующему Уголовному процессуальному кодексу Украины. Проанализировано содержание понятия специальных знаний в уголовном производстве. Сопоставлены позиции авторов относительно роли и места судебной экспертизы в состязательном процессе. Конкретизировано научное определение специальных знаний. Сформулированы практические проблемы привлечения судебного эксперта к участию в уголовном производстве.

Ключевые слова: уголовное производство, судебная экспертиза, привлечение эксперта.

PROBLEMS RELATED TO THE INVOLVEMENT OF FORENSIC EXPERT IN CRIMINAL PROCEEDING

Moisieiev O. M.
Donetsk National University,
Donetsk, Ukraine

The attention is focused on a priority role of forensic examination in the application of special knowledge in course of criminal procedure. Understanding of the nature of special knowledge, its scope, and structure remains incomplete. Generalization of modern scientific thought enables to clarify the definition of the specified concepts: special knowledge is professional knowledge and skills in science, technology, arts, crafts, etc., required to resolve issues that arise during the pretrial investigation of criminal proceedings and consideration of these data in court.

We consider the problems of application of forensic examination in adversarial criminal process. The provisions of the legislation of Ukraine allowed identifying deficiencies related to its legal regulation. As a result of comparative analysis of the laws of Ukraine and Russia, as well as scientific provisions of researchers a list of essential attributes of judicial expertise was identified. It includes the following: 1) preparation of materials for examination, its scheduling and conduct occurs in compliance with legal regulations; 2) forensic examinations are based on the use of special knowledge in various fields of science and technology; 3) expert's opinion has the status of source of evidence; 4) special equipment is commonly used for the examination; 5) the training of expert personnel and monitoring of the quality of examination carried out by them is conducted; 6) comprehensive and expert panel's examinations are conducted; 7) science develops new methods of forensic examination.

The article specifies a range of problems of regulatory and practical nature considering the involvement of experts: 1) unidentified reasons for the involvement of a forensic expert, except the cases when the appointment of forensic examination is mandatory; 2) absence of detailed regulation of the procedure of expert involvement; 3) the fact that the legislator has not provided opportunities to collect evidence by the defence through conduct of investigative (detective) operations, while the involvement of experts to conduct forensic examination is actually considered to be the conduct of investigative action by the defence; 4) absence of definitions of supplementary, repeated, comprehensive or expert panel's examinations, even though the content of the Criminal Procedure Code of Ukraine implies the ability to attract the expert(s) for this purpose.

Key words: criminal proceedings, forensic examination, involvement of expert.